

36. Хоружа Л. Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика / Л. Л. Хоружа. – К. : «Преса України», 2003. – 319 с.
37. Шемигон Н. Ю. Проблема ціннісних орієнтацій у професійній підготовці майбутніх вчителів / Н. Ю. Шемигон // Дидактика професійної школи : зб. наук. праць. – Хмельницький : ХНУ, 2005. – Вип. 3. – С. 45–48.
38. Kathleen Dunn. Information Competence Proposal – [електронний ресурс] / California State University Library, 2004. – Режим доступу: www.csupomona.edu. – Загол. з екрану. – Мова англ.
39. Susan C. Curzon. Chair. A Report Submitted to Commission on Learning Resources and Instructional Technology Work Group on Information Competence CLRIT Task 6.1 – [електронний ресурс] / California State University, 2005. – Режим доступу : www.calstate.edu. – Загол. з екрану. – Мова англ.

И. М. Макаревич

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ИНФОРМАЦИОННОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ГЕОГРАФИИ

В статье рассмотрено методологические подходы к формированию информационной компетентности будущих учителей географии. Раскрыто сущность деятельностного, аксиологического и технологического подходов в подготовке таких специалистов.

Ключевые слова: деятельностный подход, аксиологический подход, технологический подход, профессиональная подготовка, информационная компетентность.

I. Makarevych

THEORETICAL REVIEW OF METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMATION OF INFORMATION COMPETENCE OF INTENDING GEOGRAPHY TEACHERS

The article deals with the methodological approaches to the formation of information competence of intending geography teachers. The essence of activity, axiological and technological approach in the process of preparing such specialists is determined.

Key words: activity approach, axiological approach, technological approach, training, information competence.

УДК 371.134:57 (07)

Т. М. Миронюк

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ЗДОРОВ'Я» В АСПЕКТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті розкрито сутність поняття «здоров'я» на основі теоретичного узагальнення наукових досліджень різних авторів. Подано узагальнене трактування поняття «здоров'я». Виділено його основні складові – фізичну, духовну, психічну, моральну, поведінкову. Доведено, що стан здоров'я оцінюється на трьох рівнях: соматичному, соціальному, особистісному.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальна компетентність, фізичне, духовне, психічне, моральне здоров'я, поведінкова складова здоров'я.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Здоров'я кожної людини є одним з головних елементів національного багатства будь-якої держави. Значимість розробки тематики формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя обумовлена розумінням важливості стану здоров'я для його творчої, активної професійної діяльності.

Сьогодні цінність здоров'я і здорового способу життя лише декларується в суспільстві, конкретні реалії сучасного життя, умови освітніх установ не дозволяють не тільки матеріально (відсутність належної спортивної бази для зміцнення здоров'я і занять спортом, відсутність матеріальних можливостей в більшості сімей, що мають дітей тощо), змістовно (відсутність методичних рекомендацій, які базуються на індивідуальних особливостях), але головне – концептуально налагодити, організувати здоров'язбережувальний навчально-виховний процес в

освітньому закладі.

Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя стає не тільки педагогічною, але й соціальною. Складність її вирішення зумовлена необхідністю створення у майбутніх учителів внутрішніх установок на збереження та укріплення здоров'я, створення відповідних умов для отримання студентами знань та дотримання норм здорового способу життя, набуття навичок, що сприяють фізичному, духовному, психічному, моральному та поведінковому здоров'ю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Термін «здоров'я», а також категорія «здоров'язбережувальна компетентність» достатньо часто використовуються в наукових працях І. Авратинського, Н. Бібік, В. Бобрицької, Ю. Бойчук, М. Варданяна, О. Єжової, В. Єфімової, С. Іванової, О. Кокоріної, Г. Мамітової, Є. Носової, С. Ожогова, О. Савченко, С. Серікова. Для розуміння сутності процесу формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя важливо розглянути змістову характеристику поняття «здоров'я».

Теоретичні основи змісту, сутності, структури поняття «здоров'я» досліджували філософи, медики, соціологи, педагоги: М. Амосов, І. Брехман, В. Єфімова, Є. Жданова, О. Кокоріна, Ю. Лісіцин, З. Литвинова, Н. Малярчук, Н. Недоспасова, Є. Носова, В. Оржеховська, Ю. Орлов, Р. Рожнов, І. Нургатіна, С. Чуркін, Є. Южакова та ін.

Формулювання цілей статті. Мета статті – проаналізувати поняття «здоров'я» в аспекті формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу. Сутність поняття «здоров'я» сформульована Всесвітньою організацією охорони здоров'я в 1948 р., де було визнано, що здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби і фізичних дефектів. У цьому визначенні здоров'я розглядається як протиставлення хвороби. Перехід від хвороби до здоров'я не є раптовим. Третій стан (перше – здоров'я, друге – хвороба), як зазначає Є. Носова, – це стан, коли резерви нормального функціонування систем організму зрушені в бік виснаження [12]. Цей стан характерний для «критичних» вікових періодів (статевого дозрівання, перед- і післяродового, клімактеричного, старечого), для осіб, що мають нераціональне харчування, низьку рухову активність, зайву вагу. У цьому стані організм витрачає енергію не так на творчу роботу, як на збереження життя.

З того часу визначення поняття «здоров'я» зазнало подальшого розвитку (Б. Братусь, І. Брехман, Ю. Орлов, Р. Рожнов та ін.). Завдяки появі вакцин, антибіотиків і поліпшенню санітарно-просвітницької роботи загроза багатьох захворювань знизилася. Сьогодні в це слово вкладається більш широкий зміст і вважається, що поняття «здоров'я» має, крім усього іншого, включати такі форми поведінки, які дозволяють поліпшувати наше життя і робити його більш сприятливим, досягати високого ступеня самореалізації [6, с. 17].

Поняття «здоров'я», на думку Є. Южакової, Л. Засіднець, М. Бородович, повинно визначати можливості виконання основних функцій людиною, з огляду на той факт, що людина є живою системою, в основі якої лежать фізичний, духовний, природний і соціальний, спадковий та набутий початки [18, с. 79].

У дослідженні ми спираємося на розробки Н. Малярчук, яка є прихильницею холістичного підходу, в основі котрого лежить ідея древніх греків про оптимальне співвідношення різних складових тілесної, душевної і духовної природи людини, що утворюють впорядковану внутрішню єдність [10, с. 50]. Вчений зазначає, що система «здоров'я» є не тільки сукупністю зазначених вище компонентів, але й має зв'язки між показниками кожного з них. Зокрема тілесне здоров'я містить такі групи показників: соматичні, фізичні і репродуктивні [10, с. 51].

Досліджуючи індивідуальне здоров'я, його структуру Н. Малярчук в складі душевного здоров'я виділяє психічну і психологічну складову та виокремлює специфіку особистісного і соціального здоров'я людини [10, с. 52–53]. Що ж стосується духовного здоров'я, то не можна не погодитися з Н. Малярчук, що це найбільш складний феномен і одночасно найвищий рівень здоров'я, рівень розвитку якого визначається якістю ціннісно-смислових відносин людини [10, с. 61–62].

В останні десятиліття завдяки роботам таких відомих вчених, як Б. Братусь, І. Брехман, Н. Недоспасова, Ю. Орлов, Р. Рожнов та інших уявлення про здоров'я суттєво змінилося [3; 4; 11; 15; 17].

Здоров'я стало розумітися як процес формування і підтримки динамічної рівноваги функцій організму на соматичному і психічному рівнях на основі біохімічних і інформаційно-психологічних адаптаційних механізмів. Так, І. Брехман одним з перших запропонував інформаційно-психологічне трактування сутності здоров'я: «здоров'я людини – її здатність зберігати відповідну віку стійкість в умовах різких змін кількісних і якісних параметрів потоку сенсорної, вербальної і структурної інформації» [4, с. 27].

Незважаючи на звичайну простоту поняття «здоров'я», як підкреслюють Р. Рожнов, А. Мещеряков, О. Логінов, в ньому відбиваються основні аспекти біологічного, соціального, психологічного та духовного буття в світі, пов'язані зі здатністю пристосовуватися до мінливих умов існування в навколишньому середовищі [17, с. 9].

Державна програма «Діти України» виділяє чотири аспекти здоров'я: фізичний, психічний, соціальний, духовний.

Сучасна концепція здоров'я дозволяє виділити його основні складові – фізичну, духовну, психічну, моральну, поведінкову.

Фізична складова включає позитивне ставлення до власного здоров'я, прагнення до фізичної досконалості і загальної фізичної працездатності, загартованість організму, дотримання раціонального режиму дня, виконання вимог особистої гігієни, правильне харчування. Основою цього процесу є морфологічні та функціональні перетворення і резерви, що забезпечують фізичну працездатність і адекватну адаптацію людини до зовнішніх умов. Фізичне здоров'я є стійким функціональним станом організму, що забезпечує успішну життєдіяльність людини (життєдіяльність як окремих тканин, органів і систем, так і всього організму в цілому).

Духовне здоров'я особистості – це прагнення до істини, добра, здатність діяти із любові до ближнього, приналежність до живої і неживої природи. Духовне здоров'я є головним джерелом життєвої сили і енергії. Його характеризує В. Оржеховська, як здатність людини співчувати, співпереживати, надавати допомогу іншим, бажання покращити навколишнє життя і активно сприяти цьому; чесність і правдивість; самовдосконалення особистості як частини вдосконалення світу; відповідальне ставлення до самої себе і свого життя [14, с. 21].

Саме духовне здоров'я є визначальним у ставленні людини до себе, до інших, до суспільства і є пріоритетним в ієрархії аспектів здоров'я.

Для визначення духовного здоров'я користуються суб'єктивною оцінкою, самооцінкою, оскільки «хвороби духу» найчастіше бувають виявлені, коли вони вже глибоко вкоренилися, і ситуація переростає в гострий конфлікт. До ознак і показників духовного здоров'я відносяться: сприйняття життя як цінності, прагнення людини до створення в ній нових ціннісних якостей, гуманістичні способи впливу на себе і оточуючих, відчуття людиною цілісності внутрішнього світу. Отже, духовне здоров'я – це система цінностей і переконань.

Психічне здоров'я визначається за трьома основними критеріями: адаптацією, соціалізацією, індивідуалізацією. Стосовно до психічного здоров'я, під адаптацією розуміється здатність людини усвідомлено ставитися до функцій свого організму (травлення, дихання та ін.), здатність регулювати свої психічні процеси (управляти своїми думками, почуттями, бажаннями). Межі змісту індивідуальної адаптації існують, але є й загальні для всіх людей закономірності. Критерієм успішної адаптації є здатність людини жити в сучасних геосоціальних умовах. Соціалізація стосовно психічного здоров'я розуміється в трьох основних проявах: реакція людини на іншу людину як на рівну собі, визнання людиною існування норм у відносинах між людьми, визнання людиною існування певної гармонії між параметрами «самотній» і «залежний». Індивідуалізація стосовно психічного здоров'я розуміється, як здатність усвідомлювати власну неповторність та індивідуальність, як цінність, що не дозволяє руйнувати її іншим людям, зіставляти свою індивідуальність з проявами індивідуальності інших людей.

Отже, психічно здорова людина характеризується її можливостями адаптації, соціалізації та індивідуалізації. Ці можливості є у кожної людини, а ступінь їх реалізації визначається соціальною ситуацією, тобто тими щоденними умовами розвитку людини, в яких вона реалізує

себе, свої думки, можливості, бажання, якості [8, с. 43].

Визначення «психічне здоров'я» запропоновано І. Нургатіною, М. Самігулліною: «Психічне здоров'я – це нормальне функціонування і зміна всіх психічних процесів, станів і властивостей індивіда, що характеризує формування психіки особистості відповідно до біологічних, соціальних та психологічних закономірностей розвитку» [13, с. 104].

Аналіз праць Є. Южакової вказує на дві основні ознаки, за якими можна стверджувати про хороший стан психічного здоров'я людини. Перша ознака – це відсутність виражених психічних розладів і відхилень (неврозів і невротичних станів). Причиною нервових відхилень і розладів у студентів може бути неправильний розподіл навчального навантаження, хронічна напружена психоемоційна діяльність, пов'язана з інтенсивним спілкуванням і емоціями, авторитарний стиль педагогічної роботи, неблагополучна психологічна атмосфера в навчальному закладі (порушення мікроклімату в групі, конфлікти в системі «викладач – студент»). Друга ознака – наявність резерву психічних можливостей (резерву психічної адаптації), завдяки якому людина може подолати несподівані стреси або труднощі, що виникають у виняткових обставинах. Цей резерв, з одного боку, обумовлений спадковими факторами (особливостями темпераменту, нейродинамічними характеристиками протікання коркових і вегетативних процесів), а з іншого – психологічною підготовленістю процесу (умінням людини управляти своїми емоційними станами, в цілому діяльністю, незважаючи на зовнішні впливи) [18, с. 26].

Моральне здоров'я – це комплекс характеристик мотиваційної і потребнісно-інформативної сфери життєдіяльності, основу якого визначає система цінностей, установок і мотивів поведінки індивіда в суспільстві. Моральним здоров'ям опосередкована духовність людини, оскільки воно пов'язане з загальнолюдськими істинами добра, любові і краси.

Поведінкова складова здоров'я – це зовнішній прояв стану людини, що виражається в ступені адекватності поведінки, умінні спілкуватися. В його структуру входять життєва позиція (активна, пасивна, агресивна) і міжособистісні відносини, які визначають адекватність взаємодії із зовнішнім середовищем (біологічним і соціальним) і здатність ефективно працювати [6, с. 30].

Подібне виділення компонентів здоров'я умовне, проте дозволяє, з одного боку, показати багатомірність взаємовпливів різних проявів функціонування індивідуума, з іншого – більш повно охарактеризувати різні сторони життєдіяльності людини, спрямовані на організацію індивідуального стилю життя.

Отже, практично всі дослідники категорії «здоров'я», незалежно від аспекту розгляду, вихідної наукової позиції відзначають його інтегративну основу (І. Брехман, Є. Жданова, О. Кокоріна, Н. Малярчук, Є. Южакова [4; 6; 8; 10; 18]), підкреслюючи такі характеристики, як рівновага, гармонійність тощо.

Інтеграційний підхід дозволяє розглядати у органічній єдності всі його складові. Більш того, Ю. Лукашин вважає, що в аспекті професійної діяльності вчителя будь-якої предметної сфери при збереженні значущості тілесного здоров'я все більше актуалізується увага до душевного і духовного здоров'я підростаючого покоління [9, с. 19].

І ще один важливий момент, здоров'я – такий феномен, який не дається людині від народження у повному складі (лише в певній мірі тілесне і душевне). Реалізації того, що дала природа і що може бути створено у значній мірі залежить від самої особистості, її спрямованості не на руйнацію, а на творення власної моделі здоров'я, здорового способу життя, включення компенсаторних можливостей шляхом подолання різних бар'єрів. Отже, ставлення до здоров'я, його вдосконалення має бути активно діяльним і особистісно значущим [9, с. 45].

В аспекті підготовки майбутніх педагогів, як зазначає Ю. Лукашин, відкривається новий пласт цінностей здоров'я – професійний, оскільки від їх ставлення до здоров'я, активного або пасивного, творчого або руйнівного, залежить тілесне, душевне і духовне здоров'я їх учнів [9, с. 45].

Стан здоров'я оцінюється на трьох рівнях: соматичному, соціальному, особистісному. Соматичний рівень передбачає досконалість саморегуляції в організмі, гармонію фізіологічних процесів, максимальну адаптацію до навколишнього середовища. Це – поточний стан органів і систем організму людини, основу якого складає біологічна програма індивідуального розвитку,

опосередкована базовими потребами, домінуючими на різних етапах онтогенетичного розвитку. Ці потреби, по-перше, є пусковим механізмом розвитку людини, а по-друге, забезпечують індивідуалізацію цього процесу.

Соціальний рівень оцінює ступінь працездатності та соціальної активності, діяльне ставлення до світу. Здоров'я на соціальному рівні пов'язано з впливом на особистість інших людей, суспільства в цілому і залежить від місця і ролі людини у міжособистісних стосунках, від морального здоров'я соціуму. Соціальне здоров'я розуміється як система цінностей, установок, мотивів поведінки в соціальному середовищі [8, с. 40].

Особистісний рівень визначає стратегію життя людини, ступінь її панування над обставинами життя [7, с. 50]. Індивідуальне здоров'я – історично сформована абсолютна, самоорієнтаційна цінність, що є ідеалом індивідуума, метою досягнення якої є забезпечення людині оптимальної тривалості життя і необхідної його якості, а також реалізації індивідуального потенціалу в різних сферах її життєдіяльності [6, с. 43].

Дефініцію індивідуального здоров'я О. Кокоріна уявляє так: здоров'я – динамічний стан людини, який визначається резервами механізмів самоорганізації її систем (стійкість до впливу патогенних факторів і здатність компенсувати патологічний процес, що характеризується енергетичним, пластичним і інформаційним (регуляторним) забезпеченням процесів самоорганізації, а також служить основою прояву біологічних (виживання – збереження особи, репродукція – продовження роду) і соціальних функцій [8, с. 44].

Відносно індивіда воно відображає якість пристосування організму до умов зовнішнього середовища і є результатом процесу взаємодії людини і середовища проживання. Здоров'я формується в результаті взаємодії зовнішніх (природних і соціальних) і внутрішніх (спадковість, стать, вік) факторів. Ознаки індивідуального здоров'я: специфічна і неспецифічна стійкість до дії шкідливих факторів, показники росту і розвитку, поточний функціональний стан і потенціал (можливості) організму і особистості, наявність і рівень якого-небудь захворювання або вади розвитку, рівень морально-вольових і ціннісно-мотиваційних установок.

З цих позицій, на наш погляд, здоров'я слід розглядати як поняття динамічне, що характеризується індивідуальними, віковими та історичними аспектами.

Теоретичний аналіз сутності поняття «здоров'я» показав, що всі визначення можна розділити на три групи: нормоцентричні (здоров'я – нормальна діяльність організму), адаптаційні (здоров'я – складний багатовимірний феномен, що відображає різні аспекти людського буття, його взаємозв'язки з навколишнім світом), аксіоцентричні (здоров'я – основа творчого, духовного розвитку особистості).

Наше дослідження спиралося на нормоцентричне визначення Всесвітньої організації охорони здоров'я (здоров'я – стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя) і аксіоцентричне визначення: здоров'я – ключова характеристика людини, найважливіший життєвий пріоритет, який визначає можливість реалізувати всі її індивідуальні і соціальні устремління.

Проведений аналіз дозволив виділити декілька найбільш розроблених підходів, пов'язаних з розглядом дефініції «здоров'я».

У хронологічному і традиційному аспектах переважає біологічний підхід (В. Василенко, А. Григор'єв, Н. Поліщук, Р. Рожнов, З. Тюмасева, А. Щедрина та ін.). З його позиції здоров'я розуміється як стан рівноваги, балансу між адаптаційними можливостями організму і умовами середовища.

В рамках валеологічного підходу (Г. Опанасенко, І. Брехман, Л. Дихан, К. Шишкіна та ін.) основною умовою і одночасно показником здоров'я виступає здоровий спосіб життя і його складові: оптимальний руховий режим; раціональне харчування; загартовування; особиста гігієна; позитивні емоції, а також відмова від шкідливих звичок (куріння, вживання алкогольних напоїв та наркотичних речовин та ін.).

Але здоров'я – категорія не тільки медико-біологічна, але й соціальна. Отже, виконання індивідом своїх біологічних і соціальних функцій можна трактувати як прояв здоров'я. Чим вище здатність індивіда реалізувати свої біологічні і соціальні функції, тим вище рівень його здоров'я.

Нерозривність біологічного і соціального в людині знайшла відображення в

біосоціальному підході, запропонованому В. Бехтеревим. Він наполягав на тому, що здоров'я – це не тільки тілесний стан людини, характеристика функціонування фізіологічних систем організму. Здоров'я – це глобальний стан людини, що характеризується цілісністю його основних характеристик [1, с. 43].

Базові ідеї В. Вернадського, а пізніше розробки Е. Башмакова, Н. Васіна, Є. Жданова, Е. Морозова, М. Чуркіної, С. Чуркіна та ін. покладені в основу ноосферної моделі здоров'я, відповідно до якої здоров'я – це загальнолюдська цінність, що дозволяє зберегти людську популяцію, так і планету Земля хоча б в нинішньому вигляді.

Враховуючи основні положення зазначених вище підходів, зупинимося на здоров'язбережувальному підході, який найбільш активно розробляється в останні десятиліття. Згідно з дослідженнями Е. Башмакової, Л. Дихан, О. Панюкової, Н. Смірнова, Л. Скокової та ін. він є базою для тактичного застосування та «введення здоров'я в систему педагогічних категорій і стає затребуваним і обґрунтованим як на рівні теорії, так і на рівні практики» [16, с. 11].

Подібність багатьох підходів очевидна. З одного боку, здоров'я – це категорія, що має чітко виражену зовнішню оболонку, яка виявляється у поведінці людини, її ставленні до світу, в системі норм і принципів, що лежать в основі всього її життя. Але, з іншого боку, здоров'я – це відображення глибокої внутрішньої роботи суб'єкта, рівня його культури, освіти, ставлення до самого себе як цінності, соціуму у всьому різноманітті його рівнів (мікро-, мезо-, макро-, мега-).

Підводячи підсумок вищесказаного, можна зробити таке узагальнення: здоров'я – це сукупність фізичного, психічного, духовно-морального, поведінкового станів людини, які визначають її самопочуття, працездатність і ставлення до навколишнього світу і є не заданим з народження на все життя потенціалом, а динамічним процесом, в якому можуть бути періоди його погіршення і відновлення.

Термін «здоров'я» є основною категорією, яка покладена в основу визначення поняття «здоров'язбережувальна компетентність».

В аспекті компетентнісного підходу (К. Безух, С. Бондар, О. Дубасенюк, І. Зимня, А. Корнілова, Т. Лапико, Т. Мостіпака, О. Овчарук, Л. Пономарьов, Н. Розов, І. Родигіна, Ю. Татур, С. Трубачова, М. Холодна, А. Хуторський, Ю. Шафран) виокремлюється поняття професійної компетентності як здатність майбутнього фахівця (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості й ін.) для успішної творчої (продуктивної) діяльності у професійній і соціальній сфері, усвідомлюючи її соціальну значимість й особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення.

Для нашого дослідження важливо визначити місце здоров'язбережувальної компетентності у професійній компетентності. Під здоров'язбережувальною компетентністю І. Анохіна, Н. Васіна, І. Єрмаков, І. Зимня, Ю. Лукашин, С. Морозова, Е. Свиридюк, В. Сергієчко, Н. Тамарська, А. Хуторський мають на увазі: а) цілеспрямовану готовність до формування здорового способу життя, відмову від шкідливих звичок, примноження знань про здоров'язбереження, цілеспрямованість на рухову активність (усвідомлені заняття фізичною культурою і спортом), здатність до самозбереження фізичного і психічного здоров'я; б) розуміння чинників і умов, що впливають на здоров'я, володіння знаннями про особливості власного організму, закономірності організації режиму дня і гігієнічної організації праці, знання основ валеології щодо профілактики захворюваності, травматизму, шкідливих впливів середовища, знання діагностичних особливостей особистісного здоров'я, основ сексології та репродукції, понять про професійну придатність, самореалізації, професійної орієнтації з позиції здоров'я; в) практичне дотримання режимних моментів праці і відпочинку, гігієнічних норм; здатність надання першої допомоги, догляду за хворими, виконання профілактичних та санітарно-гігієнічних заходів у напрямі здоров'язбереження, володіння конкретними фізичними вправами та способами загартування; г) ставлення до особистого здоров'я як до найбільшої цінності, усвідомлення особливостей впливу соціальних відносин на фізичне і психічне здоров'я, позитивне ставлення до життя, до себе, гармонійне співіснування з навколишнім дійсність; д) вміння діагностувати стан власного здоров'я, свідоме звернення до лікаря, контроль свого психофункціонального стану в екстремальних ситуаціях.

Отже, науковці розглядають здоров'язбережувальну компетентність через якість

особистості, що відображає усвідомлення важливості своєчасного зміцнення і збереження свого здоров'я, потребу в дотриманні правил ведення здорового способу життя, розуміння доцільності здоров'язбережувальних дій, ставлення до свого здоров'я як цінності життя, збереження себе як життєдіяльного громадянина.

Висновки. Наведені характеристики поняття «здоров'я» дозволяють зробити висновок, що воно є необхідною складовою здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя, під якою розуміємо інтегративну якість особистості, що включає сукупність знань про людину та її здоров'я, здоровий спосіб життя; мотиви, що мають здоров'язбережувальну спрямованість по відношенню до себе і навколишнього світу, які спонукають до ведення здорового способу життя; потреби в освоєнні способів збереження свого здоров'я, орієнтованих на самопізнання та самореалізацію.

На сьогодні визнана актуальною необхідність формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя, проте вирішення питання стикається з неопрацьованістю багатьох теоретичних і практичних аспектів проблеми, що й актуалізує подальші дослідження.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці можливостей формування здоров'язбережувальної компетентності майбутнього вчителя.

Список використаних джерел

1. Бехтерев В. М. Личность и условия ее развития и здоровья / В. М. Бехтерев – [2-е изд.]. – СПб. : Изд-во К. Л. Риккер, 1905. – 42 с.
2. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти : [монографія] / Ю. Д. Бойчук – Суми : Університетська книга, 2008. – 357 с.
3. Братусь Б. С. Аномалии личности / Б. С. Братусь – М. : Мысль, 1988. – 301 с.
4. Брехман И. И. Введение в валеологию – науку о здоровье / И. И. Брехман – Л. : Наука, 1987. – 125 с.
5. Єфімова В. М. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти / В. М. Єфімова. – К., 2013. – 44 с.
6. Жданова Е. В. Формирование ценностного отношения к здоровью у студентов педагогического вуза при изучении дисциплин медико-биологического цикла : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Евгения Владимировна Жданова. – Екатеринбург, 2005. – 221 с.
7. Казначеев В. П. Основы общей валеологии / В. П. Казначеев, Н. А. Складнова. – Новосибирск : Наука, 1998. – 78 с.
8. Кокорина О. Р. Здоровьесбережение личности в условиях высшего педагогического образования : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / Ольга Рафаиловна Кокорина. – М., 2012 – 456 с.
9. Лукашин Ю. В. Формирование здоровьесберегающей компетенции у студентов педагогического вуза : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ю. В. Лукашин. – Пенза, 2010. – 23 с.
10. Малярчук Н. Н. Культура здоровья педагога : монография / Н. Н. Малярчук – Тюмень : Изд-во Тюменского государственного университета, 2008. – 192 с.
11. Недоспасова Н. П. Использование здоровьесберегающих подходов при создании муниципальной образовательной сети предпрофильного образования / Н. П. Недоспасова // Валеология. – 2004. – № 4. – С. 43–44.
12. Носова Е. В. Формирование у учащихся основ здорового образа жизни при обучении биологии в 8–9 классах : дисс. ... кандидата пед. наук / 13.00.02 / Елена Владимировна Носова. – М., 2013 – 198 с.
13. Нургатина И. Е. Определение понятия «здоровье» в валеологии / И. Е. Нургатина, М. С. Самигуллина // Нейрогуморальные механизмы регуляции сердца : Всерос. конф., 16 янв. 2004 г. : материалы. – Казань : Изд-во Казанского гос. пед. ун-та, 2004. – С. 102–104.
14. Оржеховська В. Педагогіка здорового способу життя : стратегія розвитку / Валентина Оржеховська // Молодь і ринок. – 2007. – № 8. – С. 20–26.
15. Орлов Ю. М. Потребностно-мотивационные факторы эффективности учебной деятельности студентов вуза : дисс. ... доктора психол. наук : 19.00.07 /

Юрий Михайлович Орлов. – М., 1984. – 525 с.

16. Панюкова О. М. Педагогическое обеспечение подготовки студентов педколледжа к здоровьесберегающей деятельности : дисс. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Ольга Михайловна Панюкова. – Иркутск, 2006. – 186 с.

17. Рожнов Р. Преемственность формирования культуры здоровья учащихся в образовательной среде региона : коллективная монография / [Р. В. Рожнов, А. С. Мещеряков, О. Н. Логинов и др.] / под ред. Р. В. Рожнова. – Пенза : Информационно-издательский центр ПГУ, 2006. – 104, [2] с.

18. Южакова Е. Н. Применение здорового образа жизни через системный подход / Е. Н. Южакова, Л. Н. Засиднец, М. А. Бородович // Научно-методологические основы формирования физического и психического здоровья детей и молодежи : II Всерос. конф., 21–24 нояб. 2000 г. : материалы. – Екатеринбург : Изд-во Уральского гос. пед. ун-та, 2000. – С. 79.

Т. М. Миронюк

СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «ЗДОРОВЬЕ» В АСПЕКТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВЬЯЗБЕРЕГАЮЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

В статье раскрыта сущность понятия «здоровье» на основе теоретического обобщения научных исследований разных авторов. Подана обобщенная трактовка понятию «здоровье». Выделены его основные составляющие – физическая, духовная, психическая, моральная, поведенческая. Доказано, что состояние здоровья оценивается на трех уровнях: соматическом, социальном, личностном.

Ключевые слова: здоровье, здоровьесберегающая компетентность, физическое, духовное, психическое, нравственное здоровье, поведенческая составляющая здоровья.

T. Myronyuk

THE ESSENCE OF «HEALTH» CONCEPT IN THE ASPECT OF FORMING INTENDING TEACHER HEALTH PRESERVING COMPETENCE

The article reveals the essence of "health" concept based on theoretical synthesis of research by various authors. The generalized interpretation of "health" concept is pointed out. It highlights its main components – physical, emotional, mental, moral behavior. It is proved that health is estimated at three levels: physical, social, personal.

Key words: health, health preservation, competence, physical, spiritual, mental, moral health, behavioral health component.

УДК 37.015.31:502/504-047.22

Н. В. Баярко

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

У статті окреслено різні методологічні підходи до визначення педагогічних умов формування екологічної компетентності майбутнього вчителя біології. Визначено такі умови формування екологічної компетентності, як: розвиток потреби особистості у формуванні екологічної компетентності шляхом підвищення екологічної грамотності; опора на життєвий і освітній досвід особистості та набуття нового досвіду у процесі практичної діяльності; забезпечення особистого включення особистості в еколого-освітню діяльність.

Ключові слова: екологічна компетентність, принципи, педагогічні умови, формування екологічної компетентності майбутнього вчителя біології.

Постановка проблеми, її зв'язок з важливими завданнями. Однією з основних причин глобальної екологічної кризи є прагнення людства до задоволення матеріальних потреб за рахунок економічного зростання, а отже, виснаження природних ресурсів. Можливі шляхи виходу із цієї кризи – розвиток екологічно безпечних технологій, а також створення ефективної системи неперервної екологічної освіти і виховання.